

Nr 286.

Av herr **Sjölander**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande en förändrad organisation av egnahemsrörelsen.

I egnahems-sakkunnigas betänkande av oktober 1914 påpekas brister i egnahemsrörelsens nuvarande organisation. »En svag sida i den av staten hittills bedrivna egnahemsrörelsen» — heter det bl. a. (sid. 270) — »har städse varit, att central ledning av lånerörelsen och delvis på grund härav en ofta önskvärd mera verksam kontroll över densamma saknats.» De sakkunniga ha så långt varit eniga, att de konstaterat denna saknad av central organisation och ansett, att den på lämpligt sätt bör utfyllas. Med avseende på sättet och medlen för bristens avhjälpande ha däremot åsikterna inom de sakkunnigas krets varit olika. Medan majoriteten ansett, att egnahemslånerörelsen — med bibehållande av nuvarande lokala organisationsformer — bör ställas under lantbruksstyrelsens ledning, har en av de sakkunniga i en utförlig reservation framlagt förslag till en självständig, enhetlig organisation av rörelsen.

Reservantens förslag avser sålunda, att staten, utan att anlita hushållningssällskapen som låneförmedlare, skulle genom speciella organ samt på egen risk bedriva lånerörelsen. Jag hänvisar till den utförliga motivering, som i nämnda reservation anföres, och vill här endast i korthet påpeka några av de olägenheter, som äro förbundna med den nuvarande organisationen samt önskvärdheten av att staten, på sätt som reservanten föreslagit, övertager egnahemslånerörelsen.

Att lånerörelsen hittills i stort sett icke givit resultat, som motsvarat berättigade förväntningar, det synes otvetydigt framgå av den statistik, som åtföljer sakkunniges betänkande. Frekvensen av låntagare är inom de olika länen högst ojämn. Reservanten framhåller,

hurusom intill slutet av år 1911 inemot hälften av hela den av staten utlånade summan förmedlats av 7 hushållningssällskap, medan den andra hälften kommer på de övriga 19. Fyra sällskap ha ensamma mer än tredjedelen av lånesumman på sin anpart, och Kristianstads läns hushållningssällskap har ensamt utlämnat större lånebelopp än åtta andra sällskap tillsammans. Att denna ojämnhet icke i främsta rummet beror på de i vårt land högst växlande naturliga förutsättningarna för egnahemsrörelsen framgår därav, att även län, som med avseende på dessa naturliga förutsättningar synas jämförliga, icke visa jämförliga siffror med avseende å antalet låntagare för jordbruksegnahem. För åren 1905—1911 var antalet lån för Norrbottens län 456 och för Västerbottens län 111. Under samma tid voro — för att taga ännu ett jämförande exempel — motsvarande siffror för Kristianstads län 892 och för Hallands län 60. I flera av de län, där utsikterna för kolonisation varit goda, har egnahemsrörelsen alldeles icke tagit den utveckling man kunnat vänta.

Utan tvivel var från början avsikten med statens lånerörelse i främsta rummet att uppmuntra *nybildning* av småbrukslägenheter. En blick på den ovannämnda statistiken visar, att endast en mindre del — omkring 30 procent — av de medelst egnahemslån hos hushållningssällskapen förvärvade jordbrukslägenheterna varit nybrutna och nybebyggda. För Älvsborgs läns norra del, Skaraborgs län och Kalmar läns norra del utgöra nybildade lägenheter endast omkring 8, 6 och 3 procent respektive. Endast i de båda Skånelänen finner man ett betydligare antal nybildade lägenheter.

Den nuvarande organisationen har sålunda i stort sett icke visat sig ägnad att handhava lånerörelsen på ett sätt, som motsvarat avsikterna med densamma. Hushållningssällskapen, vilka utifrån fått uppgiften att sköta lånerörelsen sig pålagd, ha — helt naturligt för övrigt — icke överallt och alltid haft tillräckligt med krafter och intresse till övers för att utom sin egentliga, organiskt framvuxna verksamhet med tillräcklig effektivitet fylla den nya uppgiften, så mycket mera som den *risk* för sällskapen, vilken med lånerörelsen varit förbunden, givetvis varit ägnad att verka tillbakahållande. I och med att låneförmedlingen och det därmed förenade ekonomiska ansvaret överlätits på de halvofficiella hushållningssällskapen, har staten berövats möjligheten till verklig kontroll av lånerörelsens effektivitet, och den enskilde lånesökaren har ställts inför en myndighet, som med tanke på egen risk opåtalt kunnat utmäta lånemedlen knappare än vad staten åsyftat. Egnahemsarbetet har kommit att bero av det intresse och den förståelse

för detsamma, som man tilläventyrs kunnat finna hos organisationer, som icke äro fullt ansvariga och som startats och utvecklats för väsentligen andra ändamål. Där det inom hushållningssällskapen funnits en dylik förståelse har ock rörelsen både kvantitativt och kvalitativt visat en glädjande utveckling, men dessa fall måste dock rubriceras som undantag. — Då egnahemsrörelsens yppersta mål, kolonisationen, emellertid i denna tid mer än någonsin framstår såsom en angelägenhet, den där för staten är av utomordentlig vikt, synes det vara av nöden skapa en organisation, som är speciellt lämpad för sitt ändamål och som äger förutsättningar att bedriva verksamheten i överensstämmelse med tidens krav.

Redan den första egnahemskommittén byggde sin organisationsplan (se dess betänkande av år 1901) på ett förslag att inom varje län upprätta en *egnahemsnämnd*, vars ledamöter skulle utses av Konungens befallningshavande, landsting och hushållningssällskap. Att man på ett dylikt sätt kan åstadkomma arbetsdugliga organ, därpå tyda erfarenheter, som sedan den tiden gjorts; det torde vara nog att erinra sig skogsvårdsstyrelser och de norra länens jordbrukskommissioner. Upprättandet inom varje län av egnahemsnämnder, till vilka även hushållningssällskapen hade rätt att utse ledamöter, skulle nu bereda tillfälle att inom den nya egnahemsorganisationen tillvarataga vad som inom egnahemsrörelsen hittills visat livsdugligt intresse, i det att hushållningssällskapens inflytande bleve tryggt. Då hushållningssällskapen emellertid företrädesvis torde representera större jordägare samt personer med specifikt jordbrukstekniskt intresse, vore det av vikt, att en organisation på folkligt bredare grund, *landstinget*, även finge göra sig gällande genom rätten att utse ledamot av egnahemsnämnden. För att trygga åt nämnden särskilt skolade krafter borde åt Kungl. Maj:t lämnas att utse ordförande.

En av de mest iögonfallande svagheterna hos den nuvarande organisationen torde vara bristen på effektiva *lokala organ*. Inom kommunerna finnas visserligen ombud, men dessa arbeta frivilligt och utan allt ansvar. Där egnahemsrörelsen nått någon större omfattning har man i regel icke kunnat bygga på dessa ombuds verksamhet. Våra grannländer — Finland, Norge, Danmark, Tyskland, England — bygga sin kolonisationsverksamhet på *kommunala organisationer* och finna detta tillvägagångssätt lyckligt. Helt säkert äro även våra kommuner i stånd att medverka i en dylik uppgift. I kommunen äga vi en organisatorisk enhet med i lagstiftningen fastslagna funktioner och funktionsformer, och kommunen synes därför vara det

naturligaste organ, till vilket staten kan anknyta sin kolonisationsrörelse. — Den ofta förefintliga svårigheten att finna tillräckligt med lämplig *jord* för egnahemsändamål torde i längden kunna övervinnas endast genom hänvändelse till och medverkan av personer, vilka äro förtrogna med lokala förhållanden, d. v. s. genom att taga i anspråk den sakkännedom, som finnes hos personer inom varje kommun eller — eventuellt — grupp av kommuner, vilka för egnahemsändamål kunna tänkas villiga att samverka. I vårt västra grannland har egnahemsrörelsen tack vare lokala *arbetskommittéer* nått en utveckling, som manar till efterföljd.

Då egnahemsrörelsen synes komma att bli allt mer omfattande, är kravet på en fast *central* ledning ofrånkomligt. Rörelsen medför en mängd växlande uppgifter, sociala, ekonomiska, jordbruks-, lantmäteri- och byggnadstekniska, samt juridiska. Kolonisationsarbetets centrala ledning finner näppeligen något redan färdigt ämbetsverk, som genom blott och bart anläggande av annex eller utbyggnad äger förutsättningar att behärska och med nödiga krafter bedriva verksamheten. Faran för att rörelsen på så sätt skulle tryckas ned till en andrahandsangelägenhet ligger allt för nära för att man skulle vilja se egnahemsrörelsen och dess mäktiga sociala innebörd sålunda inhyt. Den enda betryggande lösningen är en egen central organisation, som förmår till ett helt sammanknyta mängden av växlande uppgifter och vars krafter odelat kunna ägnas och fostras för sitt ändamål.

I anslutning till ovannämnda reservation till egnahemsakkunniges betänkande av år 1914 har jag tänkt mig egnahemsrörelsens organisation i dess olika led på följande sätt:

att inom varje län må upprättas en länets *egnahemsnämnd*, bestående av lägst 3, högst 5 ledamöter, av vilka landsting och hushållningssällskap vardera utser lika många och vars ordförande utses av Kungl. Maj:t. — Nämndens uppgifter skulle vara:

1. att från statskontoret uppbära de för länet avsedda egnahemslänemedlen och utlämna dessa till låneförmedlare och till enskilda lånesökare.

2. att sörja för jordförmedlingen inom länet och för detta ändamål i samband med nämndens expedition upprätta en jordförmedlingsbyrå, i vilken förut befintlig statsunderstödd jordförmedlingsbyrå uppgår och vilken förmedlar köp och arrende av mindre jordbruk, anmälda direkt hos byrån eller genom kommunala egnahemsnämnder, till på samma sätt anmälda spekulanter. Byrån meddelar det juridiska biträde, som i samband med denna förmedling är erforderligt.

3. att övervaka, kontrollera och biträda de kommunala egnahemsnämndernas och andra inom länet verksamma egnahemsläneförmedlares arbete samt, där så är behöfligt, uppmuntra och stödja lämpligt privat initiativ.

4. att minst en gång varannan månad sammanträda för prövning av sedan sistförlidet sammanträde inkomna ansökningar och löpande ärenden, vilka dessförinnan böra vara granskade av nämndens ombudsman — vilken skall äga juridisk kompetens — och nämndens expeditionsföreståndare — vilken bör vara en jordbrukstekniskt kompetent person.

5. att varje år före den 1 november ingå till Kungl. Maj:t med beräkning av det belopp, som synes vara under närmast följande år för länet erforderligt;

att inom varje *landskommun* eller grupp av kommuner, som sammanluta sig för att gemensamt främja egnahemsrörelsen, skulle finnas en *egnahemsnämnd*, vars ordförande utses av länets egnahemsnämnd och vars ledamöter i övrigt utses å kommunalstämma, varvid rösträtt utövas liksom vid val av nämndeman. Antalet ledamöter skall vara minst 3, högst 9. Kommunal egnahemsnämnds uppgifter skulle vara:

1. att mottaga anmälningar av mindre, till salu varande eller arrendelediga jordbruksfastigheter och över dem föra register, av vilket avskrift å bestämda tider insändes till länets jordförmedlingsbyrå.

2. att tillhandagå jordbruksarbetare och därmed likställda med upplysningar om till salu varande eller arrendelediga fastigheter, biträda vid uppgörelse om köp eller arrende, biträda vid ansökan om egnahemslån samt vid ordnande av vissa rättsliga angelägenheter i samband därmed.

3. att, då efterfrågan på jord till köp eller arrende icke kan tillfredsställas genom tillgången inom nämndens område, söka genom samarbete med angränsande kommunala egnahemsnämnder samt med länets jordförmedlingsbyrå söka få efterfrågan tillfredsställd.

4. att, där så visar sig erforderligt, söka erhålla kommunens — respektive kommungruppens — medverkan för inköp av lämplig jordbruksegendom för styckning till egnahem eller arrendegårdar.

5. att tillhandagå länets egnahemsnämnd med upplysningar angående lånesökande, biträda vid värdering av egnahemslägenheter samt öva tillsyn över redan bildade egnahem.

6. att, där kommunen själv tjänstgör som förmedlare av statens egnahemslån, vara dess verkställande organ.

att för den centrala ledningen av egnahemsarbetet inom riket upprättas en till jordbruksdepartementet knuten egnahemskommission, sammansatt på följande sätt:

Självskrivna ledamöter i kommissionen äro:

1. byråchefen i lantbruksbyrån i lantbruksstyrelsen såsom representant för de direkt jordbrukstekniska och jordbruksekonomiska intressena;
2. byråchefen å allmänna byrån i socialstyrelsen såsom representant för det sociala intresset;
3. *statens egnahemsinspektör*, som är kommissionens verkställande ledamot.

Vid behandling av alla ärenden, som röra kolonisationen å statens jordbruksdomäner och å kronoparkerna i Norrland, deltagar dessutom med yttrande- och rösträtt i kommissionen vederbörande byråchef i domänstyrelsen.

Förutom de självskrivna ledamöterna utser Kungl. Maj:t för tre år i sänder intill fyra ledamöter, däribland kommissionens ordförande. Dessa ledamöter skola företräda olika grenar av egnahemsarbetet och även olika delar av landet. Särskilt skall Norrland härutinnan vara representerat. Dessutom bör så långt möjligt tillses, att de utsedda ledamöterna tillföra kommissionen erfarenhet rörande lantmäteriärenden, byggnadsfrågor och bankverksamhet.

För den närmaste framtiden torde expeditionens personal kunna inskränkas till en sekreterare och två å tre skrivbiträden.

Kommissionens uppgifter torde, i anslutning till de i det föregående framlagda förslagen, kunna sammanfattas sålunda:

att i allmänhet utöva den staten tillkommande centrala ledningen och kontrollen av egnahemsrörelsen och det centrala initiativet på detta område, samt särskilt

att förbereda till avgörande hos Kungl. Maj:t alla från länens egnahemsnämnder inkommande framställningar, särskilt de årliga statförslagen;

att uppgöra förslag till fördelning av tillgängliga lånemedel på de olika länen efter länsnämndernas framställningar;

att förbereda till avgörande alla ansökningar om lån ur jordförmedlingsfonden;

att uppgöra förslag till de ledamöter i nämnder och de revisorer, som skola av Kungl. Maj:t utses;

att på grundval av inkommande rapporter och statistiska upp-

gifter årligen utarbета en redogörelse för det gångna årets egnahemsverksamhet;

att inspektera länsnämndernas expeditioner, de egnahemsföretag, som direkt eller indirekt stå under deras ledning o. s. v.;

att förbereda till avgörande alla frågor, som röra upplåtelse av egnahemslägenheter å statens jordbruksdomäner eller odlingslägenheter å kronoparkerna.

Under återopande av sålunda anförda synpunkter får jag härmed värdsamt hemställa,

det riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huru egnahemsrörelsen skall kunna på i huvudsak ovan angivna grunder erhålla en enhetlig och för ett målmedvetet och planmässigt egnahemsarbete lämpad organisation.

Stockholm den 5 februari 1918.

Oscar F. Sjölander.

I motionens syfte instämma:

<i>G. W. Källman.</i>	<i>K. J. Söderberg.</i>	<i>Martin Andersson.</i>
<i>C. J. Johansson</i> i Uppmälby.	<i>A. H. Hansson,</i> Sölvesborg.	<i>Ernst Lindley.</i>
<i>O. L. Johansson</i> i Vittinge.	<i>A. L. Johansson.</i>	<i>Verner Karlsson,</i> Vats.
<i>K. A. Borg.</i>	<i>Oskar Hagman.</i>	<i>A. J. Bårg.</i>
<i>C. J. Ericsson.</i>	<i>Algot Törnkvist.</i>	<i>Carl Lovén.</i>
<i>Vilh. Carlson.</i>	<i>Arthur Engberg.</i>	<i>Ernst Eriksson</i> i Stockholm.
<i>Ernst Andersson</i> i Stockholm.	<i>S. P. Svanberg.</i>	<i>P. Edvin Sköld.</i>
<i>S. J. Karlsson.</i>	<i>Henning Leo.</i>	<i>C. O. Johansson,</i> Sollefteå.
<i>H. Hansson</i> i Mora.	<i>Verner Hedlund.</i>	<i>Per Norin.</i>
		<i>C. R. Jansson.</i>